

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 15

Рівне – 2009

Збірник наукових праць “Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії”
Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету . Випуск 15 . –
Рівне : Рівненський державний гуманітарний університет , 2009 . – 311 с .

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук, ректор Рівненського державного гуманітарного університету (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Острог).

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне);

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України часопис „Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії” визнано фаховим виданням у галузі історичних наук

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 5 від 26 грудня 2008 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2009

9. Резанов А.С. Немецкое шпионство. – Пг., 1915.
10. ЦДДА України у м.Києві. – Ф. 274. – Оп.1. – Спр. 3271.
11. Старков Борис. Охотники на шпионов. Контрразведка Российской империи 1900–1914. – СПб.: Питер, 2006.
12. ГДА СБУ. – Спр. 59881 ФТ. – Т. 25.
13. ЦДДА у м. Львові. – Ф. 358. – Оп. 1. – Спр. 4.
14. Одинцов М.И. «Вся его работа проникнута крайней враждой по отношению к России». Документы, письма, свидетельства современников об униатском митрополите Галицком Андрее Шептицком. 1914–1917 гг. // Исторические записки. – 2002. – № 3.
15. ЦДДА України у м. Києві. – Ф. 274. – Оп.1. – Спр. 3102.
16. Роуан Р. Очерки секретной службы. – СПб., 1992.
17. ЦДДА у м. Львові. – Ф.156. – Оп. 6. – Спр. 1226.
18. ЦДДА України у м. Києві. – Ф. 274. – Оп.1. – Спр. 3101.
19. ЦДДА України у м. Києві. – Ф. 274. – Оп.1. – Спр. 3106.
20. ЦДДА України у м. Києві. – Ф. 274. – Оп. 1. – Спр. 2789. – А. 4; Спр. 2933.
21. ЦДДА України у м. Києві. – Ф. 274. – Оп. 1. – Спр. 3100.
22. Симбирцев Игорь. На страже трона. Политический сыск при последних Романовых. 1880–1917. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2006.
23. Тайные силы. Откровения руководителя кайзеровской разведки, сделанного на Лубянке. Публикация А. Здановича // Родина. – 1993. – № 8/9
24. <http://www.100velikh.com/view1077.html>
25. Русское слово. – 1914. – 23 ноября.
26. Чернозубов В. Служба Генерального штаба // Военный сборник. – 1912. – №12.

УДК 94(477)

О.Ворон

ПРОЦЕС ТВОРЕННЯ СПІЛКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У МІЖВОСННІЙ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ (1918 – 1938 рр.)

На початку ХХ століття і особливо після створення Чехословацької республіки відбувся масовий ріст спілок. У цей період громадяни закладають об'єднання у найрізноманітніших сферах суспільного життя, продовжуючи традицію кінця ХІХ століття.

Справжнє зростання спілкової активності громадян відбулося уже після 1867 року, власне, після видання Закону „Про право на об'єднання”, який за своїм характером був ліберальнішим, ніж попередні закони, що уможливило легалізацію низки, до цих пір неформальних студентських об'єднань, які саме у Чеських землях були найчисленнішими [2, с. 54].

Наприкінці 1867 року у західній частині монархії кількість спілок у порівнянні з 1856 роком майже подвоївся. На кінець 1869 року у Пршедлітавську було уже 4 348 спілок, а до кінця 1869 року відбувся подальший ріст їх кількості до 6 536 [4, с. 143]. У цей період у Чеських землях знаходилося більше 40% об'єднань із загальної кількості у цілій монархії [2, с. 54].

Протягом 1867-1869 рр. вперше з'явилися політичні спілки (перша 1868 року), найбільша кількість яких була зосереджена у Чеських землях. Так, у 1867 році у чеських землях знаходилося 54% усіх пршедлітавських спілок, 1868 року – майже 55%, а 1869 року – 56% [4, с. 145].

У період 1880-1890 років зростає кількість фізкультурних спілок (з 260 на 760). Наступну групу спілок, кількість яких суттєво зростає, формують політичні спілки (тут відбувається підйом з 149 у 1880 році до 289 у 1890 році, тобто на 94%). Добродійні спілки з 528 зросли до 881, тобто на 67%. В інших спілках приріст складає уже менше 50%, наприклад, кількість наукових спілок зросла з 126 до 156, тобто лише на 24% [4, с. 146].

Впродовж 1891 року виникло 192 нові спілки у Моравії, 56 – у Сілезії та 701 – у Чехії, що загалом складало для Чеських земель 949 нових спілок, серед яких було 56 фізкультурних спілок (у тому числі 24 нових організацій „Сокола”). До освітніх спілок зараховувалися німецький „Schulverein” зі своїми філіалами (у Чехії – 258 місцевих груп, у Моравії – 126 місцевих груп), Центральна Матіца Шкільна, створена 1880 року як протидія „Schulvereinu” (176 філіальних спілок у Чехії та 46 в Моравії), Народні товариства (пошумавське з 162 філіалами у 1884 році, північно-чеське з 110 місцевими групами у 1885 році, східно-моравське з 79 місцевими групами і південно-західно-моравське з 56 місцевими групами у 1888 році). З німецьких національних спілок діяв у Чехії „Deutscher Böhmerwaldbund”, із 130 місцевими групами, в Оломоуці – „Verein der Deutschen Nordmährens”, з 56 місцевими відгалуженнями у Моравії [4, с. 147]. До цієї групи належала і велика кількість робітничих освітніх спілок, католицьких спілок, зокрема брянська „Vesna” (1870 р.), у Сілезії – Матіца опавська (1877 р.), у Моравії – Брянська Матіца Шкільна та інші. Популярним був „Schlarafie” (празький з 1861 року), шахові спілки (Академічний клуб чеських шахістів (1869 р.), Празька шахова спілка (1881 р.), Чеська шахова спілка у Празі (1884 р.), Чеська шахова асоціація (1887 р.)), різні академічні спілки.

У Празі діяла організація „Учительська бесіда” (1868 р.), учительське товариство „Budeč” (1869 р.), Спілка чеських вчителів (1874 р.), Центральна спілка учительських товариств у Чехії (1879 р.). У селі учительські товариства та спілки були організовані, переважно, відповідно до окремих округів [1, с. 21].

До культурних спілок зараховувалися і наукові спілки, наприклад, Історична спілка (1866 р.), Історичний клуб (1872 р.) та інші [3, с. 100].

Культурницькою діяльністю займалися і фізкультурні організації, зараховані згідно статистичної класифікації до окремої групи. Йдеться передусім про „Сокіл” (у Празі 1861 р.), районні сокольські організації (Центрально-чеська організація (1884 р.), Празька сокольська організація (1889 р.)), Чеську сокольську організацію (1888 р.), Брнянську фізкультурну організацію „Сокола” (1878 р.), „Сокіл” в Опаві (1884 р.) та інші. Сюди відносилися й такі спілки, як „Deutscher Turnverein” у Празі (1861 р.) [9, с. 297], „Brünner Turnverein” (1861 р.), „Turnverein” в Опаві (1864 р.) та інші.

Велику групу складали усі добродійні та допоміжні спілки, до яких зокрема належав Червоний хрест.

Окрему групу складали професійні спілки (профспілки). Йдеться про дуже гетерогенні організації за інтересами окремих союзів, з яких деякі були зараховані до цієї групи дуже умовно, наприклад, туристичні спілки (Клуб чеських туристів (1888 р.), Спілка південно-чеських туристів у Чеських Будйовицях (1891 р.), Німецький туристичний клуб у Яблонці над Нісою).

Велика кількість політичних спілок, які вважалися згідно чинного Спілкового закону 1867 року самостійною групою, свідчила про диференціацію політичного життя наприкінці 80-х – початку 90-х років. Статистика при цьому уже не охоплювала міщанські та робітничі політичні спілки, великий ріст яких припав саме на 90-ті роки. Початок створення найдавніших спілок політичного характеру припав на кінець 60-х – початок 70-х років. Так, до найдавніших політичних спілок належать: Громадський клуб у Празі (1868 р.), „Deutscher Verein” також у Празі (1869 р.), Католицьке політичне товариство Королівства Чеського (1871 р.), Чеський клуб (1871 р.), Клуб Вільнодумної народної партії у Празі (1872 р.). Варто зауважити, що місцеві організації політичних партій, згідно спілкового закону не були зараховані до спілок [4, с. 154].

Виникнення подальших політичних спілок, датоване аж 1880 роком. До їх числа належать чеська народна спілка „Sladkovsky”, громадські клуби, Клуб новоміських виборців (1883 р.), Товариство празьких виборців (1884 р.), Політичний клуб робітників Чехії (1884 р.), Земське сільське товариство Королівства Чеського (1889 р.), Празький клуб (1890 р.). У Брно було зареєстровано 7 політичних об’єднань, зокрема Католицько-політичне товариство (1870 р.), Чеська політична спілка (1872 р.), „Brünner Bürgerverein” (1875 р.), „Deutscher Verein” (1881 р.), політична спілка „Svornost” (1882 р.), „Politischer Verein Vorwärts” (1890 р.), „Deutsche-nationaler Verein” (1890 р.). У чеському селі також діяли різні громадські клуби, католицькі організації, католицько-політичні товариства та спілки, громадські організації, політичні клуби та інші. У моравських селах функціонували католицько-політичні організації, чеські політичні спілки, „Verein der Deutschen in Mähren in Оломоуці” (1870 р.), Чехословацька сільська спілка Моравії, діюча в Оломоуці (1883 р.), в Опаві „Bürgerverein” (1869 р.), „Deutscher Verein” (1870 р.), Католицьке політичне „Casino” (1870 р.), Політично-економічне товариство (1882 р.) [5, с. 214].

Що стосується робітничих об’єднань, то згідно першої статистики, до їх числа відносилися лише ті спілки та об’єднання, які безпосередньо у своїй назві мали слово „робітник”, або з їхньої назви було зрозуміло, що члени об’єднання походять з робітничого класу. Загалом у Пршедлітавську існувало 2242 об’єднань, котрі вважалися робітничими. Із їх загальної кількості 1 299 об’єднань, тобто 58% було зосереджено у чеських землях, зокрема у Чехії – 979, у Моравії – 248, а у Сілезії – 72. Загалом на Чеські землі припадало приблизно 37% членів, організованих у робітничих спілках з усього Пршедлітавська [4, с. 155].

Дев’яності роки XIX століття позначилися розмахом не лише робітничих спілок, а й цілого спектру спілок інших сфер. Так, лише в 1891 році у Чеських землях було створено 949 нових спілок, ріст яких продовжувався й у першому десятилітті XX століття. Росла кількість національних спілок, зокрема Народних товариств, місцевих відділів Центральної Матіци Шкільної, німецьких національних спілок та ін. Одночасно відбувається диференціація політичних партій. Варто зазначити, що саме такий зміст суспільного життя був середньоєвропейською специфікою, власне специфікою чеською [2, с. 54].

У Словаччині зміни, які настали у другій половині XIX століття також сприяли творенню цілого спектру різноманітних добровільних об’єднань, товариств, клубів, кооперативів та політичних партій, заснованих членами різних соціальних груп. Варто зауважити, що найбільша кількість об’єднань зосереджувалася у Братиславі.

У період Першої світової війни відбулася зупинка спілкового життя. Зокрема, в 1915 році була ліквідована чеська організація „Сокіл”, профспілковий рух втратив міжнародний захист. Однак уже наприкінці Першої світової війни виникла, чи то свою діяльність розширила, низка благодійних та добродійних об’єднань, метою яких було, передусім, подолання повоеєнних наслідків. До числа таких об’єднань належали: Народне допоміжне товариство Чеське серце, Чехословацький червоний хрест, Дружина чехословацьких інвалідів війни та інші. У 1921 році була зареєстрована Армія порятунку.

Пік спілкової активності припав на двадцятиліття першої Чехословацької республіки, де унаслідок відміни спілкової статистики загальні дані про кількість спілок були відсутні. З виникненням самостійної Чехословацької держави дійшло до поляризації та політизації усього громадянського сектора. Своє місце закріпили політичні партії, утворилися товариства за інтересами, студентські об’єднання, спортивні клуби, об’єднання національних меншин та ін. Посприяло вільному творенню різноманітних громадських об’єднань не лише чехів та словаків, а й усіх, увійшовших до Чехословацької республіки меншин прийняття 1920 року демократичної Конституції [8, с. 23].

Після 1922 року темп виникнення нових організацій призупинився у наслідок задоволення попиту, викликаного воєнними роками. Однак уже з 1925-1931 роки їх кількість почала знову зростати. Так, на 1926 рік лише на території Словаччини було зафіксовано 8 000 об’єднань, з яких 85% було власне словацькими. Досить поширеними у Чехословацькій республіці були єврейські об’єднання, які концентрувалися передусім у містах з сильно вираженою єврейською населеністю (Прага, Брно, Моравська Острава, Пльзень, Чеське Будейовіце, Опави та Хеб) [2, с. 55].

Поряд з колишніми традиційними спілками, з яких деякі уже пережили себе або трансформувалися, виникали різноманітні нові спілки, зокрема так звані земські організації окремих політичних партій. Такими організаціями диспонували, приміром, Чехословацька народно-соціалістична партія, Чехословацька соціал-демократична робітничая партія, Аграрна партія. Чехословацька народна партія також мала систему організацій.

Якщо йдеться про освітні та просвітницькі спілки, то це були передусім, Робітнича академія, організація соціал-демократії, Центральна робітничка школа, діюча як складова народно-соціалістичної партії, Народна академія при народній партії. З фізкультурних спілок ще у 90-х роках XIX століття були створені місцеві організації Робітничого фізкультурного товариства, „Орла”, за першої республіки до них приєдналися відділи Федерації робітничого фізкультурного товариства, „Сільської кінноти” та ін. У зв’язку із зростаючою воєнною небезпечкою виникали військові спілки, наприклад, Масарикова повітряна ліга, Народне стрілецьке товариство. З гуманітарних спілок виникли відділи Червоного Христа, католицькі благодійні спілки, легіонерські організації.

При окремих політичних партіях існувало багато молодіжних організацій, наприклад, Союз чехословацької соціалістичної молоді при народно-соціалістичній партії.

Неможливо вирахувати усі типи спілок, які діяли у період першої республіки, і оскільки йдеться про їх чисельність, мусимо задовольнитися декількома ілюстративними прикладами. Так, „Сокіл” наприкінці 1924 року у 53 адміністративних районах мав 2649 організацій і 486 філіалів, що загалом складало 3135 спілкових об’єднань. У цей час членство „Сокола” складалося із 339064 дорослих членів, 72461 підлітків та 150774 учнів. Союз робітничих фізкультурних товариств у той же період об’єднував 970 товариств, чехословацький „Орел” – 1199 організацій, Федерація робітничого фізкультурного товариства нараховувала більше тисячі місцевих спілок [10, с. 211 – 212].

Існували й інституції, які повністю вважали себе близькими з політикою тієї чи іншої партії, через що останні, тобто партії, у своїй партійній практиці часто могли розраховувати на підтримку таких інституцій, навіть тоді, коли ті не були їхньою безпосередньою чи опосередкованою партійною організацією. Варто зазначити, що вплив такого роду організацій у певних напрямках політичного життя І ЧСР навіть переважав [6, с. 335].

Однією з таких організацій була Чехословацька легіонерська організація (ЧСЛО) – найбільша організація чехословацьких легіонерів, створена 1921 року. Чехословацька легіонерська організація стояла на твердих позиціях, близьких ЧНСП та „Граду”, маючи уже в 1934 році 728 організацій, з 47 000 членами. Однак вважати її відгалуженою організацією народно-соціалістичної партії тільки через те, що народні соціалісти (спільно з соціал-демократами) переважали у ній є несправедливим. Як і недоцільно ідентифікувати ЧСЛО як воєнну організацію – бо її цілі були політичними [6, с. 336]. Під її патронатом у 1936 році була створена Організація друзів легіонерів, метою якої було поширення впливу ЧСЛО серед не легіонерів. Діяли також Коло стародружників, Коло французьких легіонерів та інші.

Соціал-демократія будувала свій комплекс організацій, однак іншого типу та сили. Профспілки, які були прилеглі до партії в особі Профспілкового чехословацького товариства (ПЧТ), творили величезну впливову силу. Після розколу комуністичних профспілок, соціал-демократичні профспілки у 1930 році мали у 44 профспілкових союзах уже 534 533 члени, з яких 84 334 були жінки. Тоді відбулося і з’єднання з сестринськими профспілками Німецького профспілкового союзу, які нараховували у 16-х союзах 202 589 членів [6, с. 348 – 349]. У другій половині 1938 року ПЧТ диспонувало загалом 737 122 члени.

Велику традицію мала, створена ще у 1896 році з ініціативи Томаша Масарика освітня інституція Робітнича академія.

Щодо того чим партія вирізнялася з поміж інших, то це був не лише рух жінок та молодіжний рух, а передусім її Робітниче фізкультурне чехословацьке товариство, друга найсильніша фізкультурна організація у Чехословацькій республіці. Республіканці та народні соціалісти подібної організації не мали.

Важливу роль відігравали профспілки, які будучи економічними організаціями мали захищати економічні та соціальні інтереси певної категорії населення. Однак, коли економічні чи соціальні інтереси набували й політичного ефекту та забарвлення, то профспілки ставали і політичною силою. Зокрема таке призначення профспілок було типовим для Чехословацької республіки міжвоєнного періоду, що й сприяло подальшому росту їх чисельності та сили.

Профспілки, які охоплювали більше третини громадян Чехословацької республіки мали велике значення для життя пересічних людей. Членство у профспілках надавало не лише підтримку при з’ясуванні колективних питань, а й страйкову допомогу під час проведення різноманітних акцій.

Екстремістські і ворожі по відношенню до держави політичні партії, котрі, у силу тих чи інших обставин, були дозволені також були оснащені власними профспілками. Йдеться передусім про нацистські профспілки, які у жодному разі не були невизначними про що свідчить їх подальша заборона спільно з нацистськими партіями.

Зворотною стороною дійсності була велика роздрібність організацій. Так, соціал-демократичний центр диспонував лише 13% усіх профспілкових організацій, а спільно з народно-соціалістично орієнтованим центром менше 47% [14, с. 340].

Комуністичній партії належали Червоні профспілки (офіційно перейменовані у 1936 році на Центр промислових союзів профспілок), які хоч і уникли заборони, однак були у стані застою [6, с. 444]. Діяльність КПЧ було вирішено обмежити шляхом підсікання організаційних важелів партії, які на ґрунті соціальних та національних конфліктів досягали своєї мети [7, с. 93]. Призупинили свою діяльність впливові організації як КПЧ, так і Німецької націонал-соціалістичної робітничої партії [6, с. 120 – 121].

Важливу позицію у комплексі організацій КПЧ займали секції Комуністичного інтернаціоналу молоді (КИМ) – дуже войовничі і своїм способом особливо відбірні сектантські організації, які ніколи не мала більше 10-12 000 членів й славилася своїм авангардизмом. Їх діяльність у контексті демократичного режиму І ЧСР щоденно переступала легальність.

Структура земських організацій двох найважливіших політичних партій (аграрної та народної) у період першої республіки охоплювала безліч спілок найрізноманітнішого характеру. Важливою складовою аграрного комплексу були так звані вербувальні організації, фундатори деяких партійних організацій. Найбільшою серед них був, безумовно, Центр малоземельних та бідних селян „Domovina”, яка наприкінці 20-х років у 5 000 організацій мала більше 100 000 членів [6, с. 290]. „Domovina” була вибудована на зразок політичної партії, мала свої земські, районні та місцеві організації, центри.

Цілоком протилежними у політичній системі партії були перспективи Державного товариства республіканської молоді, робота якого була наповнена не лише культурною діяльністю та діяльністю за інтересами, а передусім політичною агітацією. Структура організації копіювала систему партії. Товариство мало і свої крайові секретаріати. Кількість членів Державного товариства республіканської молоді постійно зростала, навіть швидше аніж лави партії. Так, у 1925 році нараховувалося 51 770 членів, а у 1929 році їх число зросло до 75 307. На 1937 рік було зареєстровано уже 133 285 членів даної спільноти [15, с. 128]. У багатьох населених пунктах республіканська молодь творила не лише резерв, а й головну частину аграрного руху.

У консервативному селі аграрний жіночий рух не мав тієї сили, яку міг мати, наприклад, у соціалістичних країнах. Плани партійного центру вибудувати масову політичну організацію не реалізувалися.

Жінки народної партії були асоційовані у Чехословацькому відділі за інтересами сільських жінок. Кількісно наймогутнішою організацією за інтересами і одночасно складовою народної партії був Союз католицьких жінок та дівчат. Подібну роль відігравав Союз народних землеробів, який розвинувся з Католицької спілки чеського селянства у Моравії, що виникла 1901 року [16, с. 118].

Організації такого типу (земські організації політичних партій) діяли й у Словаччині, виконуючи водночас роль партійних організацій.

Важливу позицію в аграрному комплексі займали, безумовно, й профспілкові організації, у яких на відміну, наприклад, від соціалістичних профспілок, панував жорсткий централізм – членство у партії було обов'язковим. Найвизначнішим серед такого роду організацій було Центральне товариство службовців, учителів та кур'єрів, яке уже своєю назвою вказувало, на кого партія могла у селі орієнтуватися.

Результатом земельної реформи стало створення Профспілкового товариства сільських та лісових землеробів, членство якого з кожним роком зростало: у 1925 році воно налічувало 17 700, у 1927 уже – 20 000 членів. У 1932 році кількість членів вищезгаданої організації збільшилася до 60 000, а у 1936 – 110 000 [14, с. 330].

У Словаччині Профспілкове товариство сільських та лісових землеробів разом з робітничими профспілками „Domovin” асоціювали більше 53% усіх профспілок, маючи 1 887 місцевих організацій [6, с. 294].

Власної фізкультурної організації Аграрна партія не створювала. Не створила вона і військової організації. Зробила ставку лише на спілку „Сільська кавалерія”, яка вузько співпрацював із „Соколом” (у 30-х роках для членів „Сільських кавалерій” було введено безпосереднє обов'язкове членство у „Соколі”) та Міністерством національної оборони.

У 1927-1933 роках кількість членів „Сільських кавалерій” зросла з 12 240 до понад 20 000 [6, с. 295]. Найбільше таких організацій було зосереджено у Чехії.

Обидві політичні партії (народна та аграрна) мали й свої молодіжні організації. Так, Об'єднання католицької молоді (організація народної партії) 1929 року мало 407 відділів, організація „Молодь” (з 1929 року відома під назвою Об'єднання чехословацької католицької молоді) уже 1913 року нараховувала у Моравії більше 500 відділів. Серед вузівського студентства діяв Клуб академіків-народовців. Існували також католицькі організації скаутів, „Орел”, який 1914 року мав уже 249 товариств [4, с. 158].

Надзвичайно важливе місце у аграрному комплексі займав ліво ангажований Центральний союз академіків-аграріїв (організація ліберального крила партії).

Союз академіків-аграріїв опікувався також студентством та його соціальною підтримкою. Лише у Празі студентське товариство мало 640 членів [6, с. 297 – 298], а у Брно їх кількість узагалі була найбільшою. Паралельно діяло Товариство словацьких академіків-аграріїв у Братиславі та Об'єднання карпаторусинських академіків-аграріїв у Підкарпатській Русі. Досягненням товариств було створення у червні 1932 року депутатської студентської комісії.

Найбільш значимою організацією, що асоціювала аграрну інтелігенцію стало Чеське аграрне товариство, з лав якого вийшло багато передових представників партії (Я. Воженілек, Й. Задіна, Й. Черни).

До організацій за інтересами аграрної партії, з переважно політичним характером відносилися Земський союз районних економічних спілок корінних землеробів, Республіканський союз чехословацьких землевласників та орендарів, Чеське аграрне об'єднання, яке асоціювало інтелігенцію аграрної партії та інші.

Відзнакою республіканської партії, періоду першої Чехословацької республіки, було витворення з кооперативів гігантської економічної, соціальної, а у кінцевому результаті й політичної сили. Правда, у Словаччині та передусім Підкарпатській Русі кооперативи не були так організаційно розгалужені як у Чехії. Розвинулися вони лише у 30-х роках, і то переважно у результаті важких економічних та соціальних умов. Варто зазначити, що кількість кооперативів у Чеських землях в період першої республіки у цілому потроїлася [6, с. 299].

Фінансово сильними були кооперативні організації аграрної партії. Так, Центральне товариство економічних кооперативів у Празі асоціювало у 1928 році 3 069, а у 1937 уже 4 103 кооперативи, з 600 000 членами. Це був найбільш реалізований кооператив у державі [6, с. 300].

Другим найбільшим кооперативним утворенням аграрної партії був моравський Центральний союз чеських економічних співтовариств у Брно, створений 1899 року (у 1931 році союз асоціював 1 110 кооперативів). У Сілезії функціонувала Спільнота чеських економічних співтовариств у Опаві, а в Словаччині діяв Центральний кооператив (на 1927 рік було 1 673 кооперативи). 1925 року на Підкарпатській Русі був створений Крайовий кооперативний союз, який у 1927 році асоціював 318 кооперативів. Центральне товариство чеських економічних співтовариств у Моравії знаходилося під впливом народної партії і нараховувало 1936 року 802 співтовариства [4, с. 158].

В останні роки існування республіки, коли кооперативні союзи стали гігантськими інституціями, зростає тенденція до звільнення з-під впливу партії, однак від політичної підтримки жоден з кооперативних союзів, зрозуміло, що, не мав наміру відмовлятися.

Свого максимуму спілкове життя Чехословащини досягло в 1938 році, з 9 115 об'єднаннями, кількість яких порівняно з 1919 роком була вдвічі більшою [2, с. 55]. Однак за нацистської окупації значна частина спілок мусила припинити свою діяльність. Зокрема, в адміністративному порядку були розпущені усі фізкультурні спілки.

Отже, з виникненням Чехословацької держави на початку XX століття відбувається масовий ріст різного роду спілок, організацій, товариств. Саме на двадцятиліття першої Чехословацької республіки припадає пік спілкової активності. Поряд з колишніми традиційними спілками, з яких деякі уже пережили себе або трансформувалися, виникали різноманітні нові спілки, покликані здійснювати функції по реалізації політичної влади. Більшість організацій та спілок, які відігравали важливу роль у політичному житті першої республіки перебувала під впливом політичних партій або належала до сфери впливу деяких з них. Значимим тут є те, що вплив такого роду організацій у певних напрямках політичного життя першої Чехословацької республіки навіть переважав.

Джерела та література

1. Bránský J. Nejstarší učitelská organizace na Moravě (učitelský spolek okresu Boskovice) // Vlastivědná ročenka Okresního archivu Blansko. – 1981. – S. 24 – 28.
2. Dohnalová M. Antropologie občanské společnosti. – Brno: Scientia, 2004. – 165 s.
3. Doležel H. Historický spolek - Historický klub // Vereinswesen und Geschichtspflege in den böhmischen Ländern. – München, 1986. – S. 97 – 108.
4. Janák J. Morava v národním a politickém ruchu 19. století. – Brno: Maticе morávská, 2007. – 523 s.
5. Janák J. Vznik prvních politických organizací moravské buržoazie počátkem 70. let 19. století // Sborník Maticе moravské. – 1961. – № 80. – S. 204 – 226.
6. Kárník Z. České země v éře První republiky (1918 – 1938). Díl druhý: Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930 – 1935). – Praha: Nakladatelství Libri, 2002. – 577 s.
7. Kárník Z. Ustavení ČSR jako parlamentní demokracie v podmínkách národněpolitické a sociálněpolitické krize střední Evropy (jaro-léto 1920) (Události, jejich důsledky a širší souvislosti) // Československo 1918 – 1938. Osudy demokracie ve střední Evropě. – Praha, 1999. – Díl. I. – S. 90 – 110.
8. Lašt'ovka M., Lašt'ovková B., Rataj T., Ratajová J., Třikač J. Pražské spolky. Encyklopedie spolků na území Prahy z 18. – 20. století. – Praha: Striptorium, 1998. – 840 s.
9. Luh A. Geschichtsbild und Geschichtsbewusstsein im Deutschen Turnverband in seiner Entwicklung von Turnvereinsbetrieb zur volkspolitischen Bewegung // Vereinswesen und Geschichtspflege in den böhmischen Ländern. – München, 1986. – S. 281 – 305.
10. Očenášek A. Sokolstvo roku 1924 // Ročenka Československé republiky. – 1926. – № 5. – S. 211 – 214.
11. Ondrušek D. Želenáková M. Čítanka pře pokročilé neziskové organizácie. – Bratislava: Centrum prevencie a riešenia konfliktov, 2000. – 203 s.
12. Statistická příručka Republiky Československé. Statní úřad statistický. – Praha, 1920. – Díl. I. – 106 s.
13. Statistická příručka Republiky Československé. Statní úřad statistický. – Praha, 1925. – Díl. II. – 172 s.
14. Statistická příručka Republiky Československé. Statní úřad statistický. – Praha, 1932. – Díl. IV. – 486 s.
15. Statistický přehled Republiky Československé. – Praha: Statní úřad statistický v Praze, 1930. – 312 s.
16. Trapl M. Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918 – 1938. – Praha, 1990. – 204 s.

УДК 94(477)

М.Боровець

РЕАКЦІЯ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ НА ПОДІЇ МЮНХЕНСЬКОЇ ЗМОВИ

1938 рік розпочався в Європі, як підготовка до нової війни: в Іспанії продовжувалась німецько-італійська інтервенція; в Англії пішов у відставку міністр закордонних справ Іден, прихильник ідеї колективної безпеки; Гітлер оголосив себе головнокомандуючим військових сил Німеччини і розпочав новий конфлікт навколо Австрії, який закінчився її аншлюсом. На політичній міжнародній арені розгорнулася боротьба за розподіл сфер впливу між Англією, Францією, Німеччиною та Радянським Союзом. Був очевидним той факт, що бездіяння навколо загарбницької політики Гітлера в близькому майбутньому призведуть до військових дій, адже пасивне споглядання розчленування Чехословащини мало невтішні наслідки для всієї Європи.

Розкриття політики імперіалістських держав, що призвела до Мюнхенської змови, а згодом до нової світової війни, залишається актуальним і в наші дні.

Тому, автор даного дослідження ставить перед собою завдання провести аналіз політики провідних європейських держав, в тому числі й Польщі, навколо Мюнхенських подій вересня 1938 р.

Дану проблему розглядали Джозеф Ротшильд, Норман Дейвіс, Лев Безименський та інші. Показовим в цьому плані може бути збірник відомих істориків, журналістів, державних та військових діячів Великої Британії, Німеччини, США та Франції „От Мюнхена до Токийського залива: Взгляд с Запада на трагические страницы истории второй мировой войны”.

Європейські держави напередодні II світової війни знаходилися у стані протистояння двох блоків, щодо проведення зовнішньої політики: перший, що активно проводився Англією та Францією, спрямовувався на співпрацю з агресором, а другий – на підтримання системи колективної безпеки під егідою Радянського Союзу.

Курс „миротворчої” політики з фашистською Німеччиною, що означав відмову від колективного опору агресорам, заради уникнення нової світової війни, був спрямований на досягнення сепаратного договору з нею і забезпечував безпеку країн Заходу в обмін на проведення мілітаристської політики Німеччини на території Східної Європи. Дана антикомуністична політика Великої Британії і Франції була спрямована на те, щоб жертвуючи малими країнами Центральної і Південно-Східної Європи, направити німецьку експансію на Схід; спровокувати військовий конфлікт Німеччини з Радянським Союзом, тим самим ослабити дві країни і зберегти панівне становище на європейському континенті [5, с.4-5].

З М І С Т

Розділ 1. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

<i>Д.Вирський</i> УКРАЇНА В ПЕРШИХ „ПОЛОНІЯХ” (країнознавчі видання Я.А.Красінського та М.Кромера про українські землі)	3
<i>І.Вівсяна</i> ФОРМУВАННЯ ІДЕЇ «УКРАЇНСЬКОГО П’ЄМОНТУ» У ВІТЧИЗНЯНІЙ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)	8
<i>Л.Шугасва</i> В ПОШУКАХ ІСТИННОГО ПРАВОСЛАВ’Я: КІНДРАТ МАЛЬОВАНИЙ	13
<i>А.Киридон</i> МЕНТАЛЬНІ ІМПЕРАТИВИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: «ЗСУВ ПАРАДИГМ» В УМОВАХ УТВЕРДЖЕННЯ ТОТАЛІТАРИЗМУ	16
<i>С.Шевченко</i> ДІЯЛЬНІСТЬ АМЕРИКАНСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ДОПОМОГИ В ОДЕСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ	22
<i>В.Півоварчук</i> ЄВРОПЕЙСЬКІ ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНІ ЦЕНТРИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД	25
<i>М.Гон</i> УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛІЗМ І ЄВРЕЇ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД	28
<i>О.Альошина</i> ДІЯЛЬНІСТЬ АРСЕНА РІЧИНСЬКОГО	31
<i>О.Гуменюк</i> СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РАДЯНІЗАЦІЇ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ НА ПОЧАТКУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	34
<i>Т.Карпукіна</i> ЗАКЕРЗОННЯ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВІЙНИ (1939-1941 РР.)	40
<i>Л.Заглинська, І.Бондар</i> ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД (1945-1953 РОКИ)	44
<i>Л.Паніна</i> РОСІЙСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА НА ЖИТОМИРЩИНІ У 50-80-х рр. ХХ ст.	50
<i>О.Лицук</i> ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ АВТОКЕФАЛЬНИМ ЗМАГАННЯМ В УКРАЇНІ З БОКУ МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ (1990-1992 РР.)	53
<i>О.Ворон</i> РИМО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА У КОНТЕКСТІ ПЕРЕДВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ	58
<i>Ю. Вільховий</i> РОЗВИТОК ЦЕРКВИ ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТІЯН-БАПТИСТІВ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	61
<i>А. Гуз</i> ПОЛІТИКА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ШКІЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ (КІНЕЦЬ ХХ СТ. – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)	65
<i>В.Васюк</i> БАЗОВІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ Й ЕВОЛЮЦІЯ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН	69
<i>О.Коржик</i> ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ УКРАЇНИ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА	72

Розділ 2. ІСТОРІЯ ВОЛИНІ. КРАЄЗНАВСТВО

<i>С. Прокопчук</i> БЕРЕСТЕЦЬКА БИТВА 1651 РОКУ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ ХVІІ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	76
<i>Н.Мельничук</i> ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДІЖНОГО ГІМНАСТИЧНОГО ТОВАРИСТВА „СОКОЛ”	83
<i>Б.Бойко</i> ПОЧАТКОВА ОСВІТА НА ВОЛИНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.	85

<i>О.Шмид</i> ЧЕСЬКА КОЛОНІЗАЦІЯ ВОЛИНИ У 60-70-Х РР. ХІХ СТ.	88
<i>І.Мілясевич</i> НАРОДНІ БІБЛІОТЕКИ ВОЛИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	93
<i>Г.Капустін</i> ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПАМ'ЯТКООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БРАТСТВ НА ВОЛИНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.	98
<i>О.Дем'янюк</i> СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ НА ВОЛИНИ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКИХ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ НАВЕСНІ 1917 РОКУ	102
<i>В.Панасюк</i> УКРАЇНСЬКА ШКІЛЬНА СПРАВА НА ВОЛИНИ У 1920–1939 РОКАХ: ЕТНОПОЛІТИЧНІ ЗАСАДИ	107
<i>Ю.Крамар</i> ПОЛІТИКА ВОЄВОДСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ Г.ЮЗЕВСЬКОГО ЩОДО ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ НА ВОЛИНИ У 1920-1930-Х РР.	111
<i>В.Борщевич</i> ОБРАЗКИ ПОВСЯКДЕННОСТІ ПРАВОСЛАВНИХ СВЯЩЕНИКІВ ВОЛИНИ 20-30-Х РР. ХХ СТ.	115
<i>Ф. Рябчикова</i> ВИДИ ТА ФОРМИ КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДІВ В ЕТНОГРАФІЧНОМУ ВІДДІЛІ ВОЛИНСЬКОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО МУЗЕЮ	119
(1920 – ПОЧ. 1930-Х РР.) <i>В.Доброчинська</i> РІВНЕНСЬКА УКРАЇНСЬКА ГІМНАЗІЯ (1923–1939)	123
<i>Я.Цецик</i> ПОЧАТОК ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ НА ВОЛИНИ (1925-1928 РР.)	128
<i>В.Ковальчук</i> СТЕПАН КОВАЛЬ ("РУБАШЕНКО") – КОМАНДИР ЗАГОНУ УПА "КОТЛОВИНА" НА ВОЛИНИ	135
<i>О.Ленартович</i> ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНО-ПОЛІТИЧНИХ СТРУКТУР НА ВОЛИНИ У ПЕРІОД РАДЯНІЗАЦІЇ 1939-1941 РР.	138
<i>Т.Самсонюк</i> ЖІНКИ ЯК ОБ'ЄКТ РЕПРЕСІЙ НКВС НА ВОЛИНИ (1939-1941 РР.)	142
<i>В. Писцьо</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-СУСПІЛЬНІ ЗМІНИ В КОНТЕКСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ОКУПАЦІЙНОГО РЕЖИМУ НА РІВНЕНЩИНІ	147
<i>А.Жив'юк</i> ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ В м.РІВНОМУ В ПОЧАТКОВИЙ ПЕРІОД НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (сер. 1941 – поч. 1942 рр.): СТОРІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ УРДВ	151
<i>С.Шульга</i> АНТИФАШИСТСЬКИЙ РУХ ВОЛИНСЬКИХ ЧЕХІВ	156
<i>В.Борщевич</i> ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ПРАВОСЛАВНОГО ДУХОВЕНСТВА ВОЛИНИ 40-Х – 80-Х РР. ХХ СТ.	159
<i>П.Савчук</i> ОБЛАШТУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ З ПОЛЬЩІ І ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	164
<i>Г.Борейко</i> КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКІ ПРОЦЕСИ РІВНЕНЩИНИ В УМОВАХ РАДЯНСЬКОЇ ДІЙНОСТІ: 50-60 РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ	168

Розділ 3.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ.

ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

<i>В.Ореховський</i> ПОШИРЕННЯ ХРИСТІЯНСТВА ТА "ВЕЛИКЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ НАРОДІВ" (IV – VII ст.)	172
<i>Т.Олексієвець</i> ПРАГА X-XIII СТ.: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ МІСТОУТВОРЕННЯ	176
<i>Р.М. Постоловський</i> ІСТОРИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ ЧЕСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНО- ДЕМОКРАТИЧНИХ ІДЕЙ І ТРАДИЦІЙ	179
<i>Г. Хлібовська</i> НІМЕЦЬКЕ ПИТАННЯ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ДИПЛОМАТІЇ КІНЦЯ 40-Х – ПОЧАТКУ 70-Х РОКІВ ХІХ СТОЛІТТЯ	183

<i>І.Петлюк</i> НАЦІОНАЛЬНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ НАРОДІВ БОСНІЇ І ГЕРЦЕГОВИНИ: ПРОБЛЕМА ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ (1875-1914 РР.)	188
<i>Л.Валух</i> ГЕЛЬГОЛАНДСЬКО-ЗАНЗІБАРСЬКИЙ ДОГОВІР (1890 р.): ПОЛІТИЧНА ОЦІНКА В АНГЛІЇ	191
<i>Н.Плюта</i> СПРАВА ДРЕЙФУСА У КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ДИСКУСІЙ У ФРАНЦІЇ	195
<i>Т.Чаркіна</i> ПОГЛЯДИ М.ВЕБЕРА НА ЗАРОДЖЕННЯ КАПІТАЛІЗМУ	198
<i>С.Троян</i> ПЛАНИ СТВОРЕННЯ “МІТТЕЛЬЄВРОПИ” У ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ КІНЦЯ ХІХ - ПОЧАТКУ ХХ СТ.	200
<i>Б.Бернадський</i> ДІЯЛЬНІСТЬ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ РОЗВІДОК НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ НАПЕРЕДОДНІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	205
<i>О.Ворон</i> ПРОЦЕС ТВОРЕННЯ СПІЛКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У МІЖВОЄННІЙ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ (1918 – 1938 РР.)	211
<i>М.Боровець</i> РЕАКЦІЯ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ НА ПОДІЇ МІОНХЕНСЬКОЇ ЗМОВИ	215
<i>О.Дукмас</i> ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНИЙ КРИТЕРІЙ ЦЕНТРАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	217
<i>О.В.Іванченко</i> СПІВПРАЦЯ ВИШЕГРАДСЬКИХ ДЕРЖАВ У ГРУПІ В ПЕРІОД З 1991 ПО 1995 РІК	221
<i>І.Мартинчук</i> СЛОВАЦЬКО-УКРАЇНСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У 1993-2000 РР. У КОНТЕКСТІ ВІДНОСИН З РОСІЄЮ	224

Розділ 4.

ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ ТА ПРОЦЕСИ В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ. МЕТОДОЛОГІЯ, ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

<i>Т.Ковальчук</i> ІСТОРІЯ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ КІНЦЯ ХVІІІ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ІВАНА ФРАНКА	227
<i>С.Грипич, О.Граб</i> КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ (ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ)	231
<i>С.Чибирак</i> ПОСТАТЬ ПАВЛА ПЛАТОНОВИЧА ЧУБИНСЬКОГО В РАДЯНСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ	237
<i>А.Кукурудза</i> ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ПРАВОСЛАВ'Я НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ 20-Х РР. ХХ СТ.: ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ	241
<i>В.Чура</i> КОМПАРТИЙНА “ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ” ТА РОЗГОРТАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ НАПРИКІНЦІ 80-Х – ПОЧАТКУ 90 РР. ХХ СТ., (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗАГАЛЬНОСОЮЗНИХ І РЕСПУБЛІКАНСЬКИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ).....	249
<i>Ю.Олексін</i> МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ РИС ГРОМАДЯНСЬКОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІЇ	253
<i>Л.Шинкаренко</i> РАДЯНСЬКА ТА РОСІЙСЬКА ІСТОРИОГРАФІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ НОВОГО КУРСУ Ф.Д. РУЗВЕЛЬГА	259
<i>І.Десятничук</i> КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНОГО РУХУ «ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ» В КОНТЕКСТІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЇЇ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ	261
<i>Г.Новічков</i> ПОПУЛІЗМ У ІСТОРИЧНОМУ РОЗВИТКУ	266
<i>К.Цинк</i> ПРАВА ЛЮДИНИ І РЕПРОДУКЦІЙНЕ КЛОНУВАННЯ ЛЮДСЬКИХ ІСТОТ	270
<i>Є.Єсталь</i> ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ПОЛІТИЧНІ СВОБОДИ В АВТОБІОГРАФІЧНИХ НАРИСАХ КОЛИШНІХ ДІЯЧІВ НЕЗАЛЕЖНОГО САМОВРЯДНОГО ОБ'ЄДНАННЯ «СОЛІДАРНІСТЬ»	275
<i>В.Мандрагеля</i> МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА: ІНТЕГРАТИВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ	279

Розділ 5.

МАТЕРІАЛИ П'ЯТОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ, АСПРАНТІВ ТА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ „ЕВОЛЮЦІЯ ВІЙСЬКОВОГО МИСТЕЦТВА” ЗА НАУКОВИМ НАПРЯМОМ: „КІННОТА У ВІЙНАХ: ВІД ДАВНИНИ ДО СУЧАСНОСТІ” (РІВНЕ, 27 – 28 ЛИСТОПАДА 2008 р.)

<i>А.Поспелов, В.Шлякин</i> ФОРМИ ДІЙСВИЙ КАВАЛЕРИИ В СРЕДНЕВЕКОВОЙ ЯПОНИИ V-XVII ВВ.: ВЗГЛЯД ЕВРОПЕЙСКИХ ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ	283
<i>Р.Савчук</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ВІЙСЬКОВІ СИЛИ У ДІЯЛЬНОСТІ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIII СТ.	287
<i>А.Харук</i> КОНЦЕПЦІЯ „КАВАЛЕРІЙСЬКОГО ЛІТАКА” ТА СПРОБИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	290
<i>А.Дергачёва</i> КАВАЛЕРІЯ СТРАН ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ НАКАНУНЕ І В ПЕРІОД ВТОРОЇ МИРОВОЇ ВОЙНИ: СОСТОЯНИЕ І РАЗВИТИЕ	293
<i>А.Поспелов</i> КАВАЛЕРІЙСЬКІ І БРОНЕКАВАЛЕРІЙСЬКІ ПОДРАЗДЕЛЕННЯ ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ І НЕОФИЦИАЛЬНЫХ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ОБРАЗОВАНИЙ В ВОЕННЫХ КОНФЛИКТАХ ПОСЛЕДНЕЙ ЧЕТВЕРТИ XX ВЕКА	296

Розділ 6.

РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, РЕФЕРАТИ, ОГЛЯДИ

<i>Б.Савчук, П.Савчук</i> ПРО ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО. (ПРИЩЕПА БОГДАН, ПРИЩЕПА ОЛЕНА. ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО ВОЛИНИ: НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК Б.А.Прищепа, О.П.Прищепа. – Рівне: ПП ДМ, 2008. – 352 с.; іл.	299
<i>О.Дем'янюк</i> ВОЛИНСЬКА ПЛАСТОВА МОЛОДЬ В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ 20-30-Х РОКІВ XX СТОЛІТТЯ (Рец.: Візитів Ю.М. Пластовий рух на Волині в міжвоєнний період: Монографія. – Рівне-Львів, 2008. – 180 с.)	301
<i>Р.Давидюк</i> ПУБЛІЦИСТИКА УЛАСА САМЧУКА 1941-1943 РОКІВ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (Рецензія: Документ доби: публіцистика Уласа Самчука 1941-1943 років / упорядник А.Жив'юк. – Рівне: ВАТ „Рівненська друкарня”, 2008. - 456 с. з іл.)	302
<i>В.М.Шеретюк, П.О.Савчук</i> СПОГАДИ УКРАЇНИКИ (Рецензія.: Білашевич-Кузич Л.І. Сибірська сага. – Косів: писаний камінь, 2008. – 376 с. Упорядник та літературний редактор Галина Білавич.)	303
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	306
ЗМІСТ	308

Наукове видання

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Збірник наукових праць

Випуск 15

Відповідальний за підготовку збірника до видання – С.С. Троян

Комп'ютерна верстка – С.С.Троян, О.Ю.Третяк

Обкладинка – О.Я.Тарасюк

Підписано до друку 25. 03. 2009 р. Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”.
Наклад 100. Обліково-видавничих аркушів 31,7. Віддруковано засобами оперативної
поліграфії ПП Самборський І.О., вул. Толстого, 3, м. Рівне, Україна, 33028.

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. – Рівне:
РДГУ, 2009. – Випуск 15. – 311 с.